

УДК 282

С. Штука,
аспірант

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка

КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЙОСИФА СЛІПОГО (1922 – 1945 РР.)

У статті розглянуто період діяльності Й. Сліпого, який спрямований на підняття науково-освітнього рівня греко-католицького духовенства. Стаття стане у пригоді широкому загалові читачів, насамперед викладачам, аспірантам, студентам, усім, хто цікавиться проблемами української церкви.

Ключові слова: *Йосиф Сліпий, Українська греко-католицька церква, Богословська академія.*

КУЛЬТУРНО-ПРОСВЕТИТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ИОСИФА СЛЕПОГО(1922 – 1945 ГГ.)

В статье на широком фактологическом материале рассмотрена деятельность митрополита И. Слепого, которая была направлена на повышение научно-образовательного уровня греко-католического духовенства.

Ключевые слова: *Иосиф Слепой, Украинская греко-католическая церковь, Богословская академия.*

CULTURAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES OF YOSYF SLIPIYI (1922 – 1945)

The article offers the analysis of Metropolitan Yosyf Slipyi contribution activity development of theological education. Metropolitan Yosyf's Slipyi's activity directed improvment of educational-scientific standards of Greek Catholic Church. Main consideration is given to the scientific researches by the students the Academy of Theology.

Keywords: *Yosyf Slipyi, Ukrainian Greek Catholic Church, the Theological Academy.*

Сьогодні, як ніколи важливо пам'ятати про мораль і духовність, адже Україна переживає важкі часи. Культура та освіта є пріоритетними складовими української держави та заслуговують особливої уваги у контексті

сті вирішення цих проблем. Перед обличчям численних негараздів, що ставить перед нами майбутнє, саме вони є необхідними, що сприятимуть подоланню непорозуміння, нетерпимості між людьми різних національностей і віросповідань, розв'язанню проблем на державному рівні, кризових політико-економічних ситуацій у глобальному вимірі.

Але не слід забувати про основний суб'єкт культури та освіти це – людина. Адже велика кількість духовних діячів зробили вагомий внесок у розвиток культури та освіти, серед них наступник митрополита Андрія Шептицького – Йосиф Сліпий.

Заслуги митрополита Сліпого у становленні та розвитку богословської освіти та культури в Галичині розглянуті у наукових працях Я. Пелікана [8], І. Хоми [9] та Е. Бистрицької [1,2], в статтях І. Ходак [10], Д. Власенка [3], Р. Пахолук [11], Гаюк В. [4].

Мета статті – охарактеризувати основні засади культурно-просвітницької діяльності Йосифа Сліпого протягом 1922 – 1945 рр.

Постать митрополита Йосифа Сліпого вражає сучасників, не лише його приналежністю до духовних чинів, педагогічною діяльністю, а – багатогранністю інтересів, масштабністю інтелекту та потягом до прекрасного. Серед історичного ряду церковних ієрархів, він – один із найпоказовіших, щодо реального впливу на культурні процеси.

Діяльність Йосифа Сліпого у сфері культури та освіти можна умовно поділити на періоди:

- 1) 1922 – 1945 рр. – ректор богословської академії, наступник Андрія Шептицького;
- 2) 1945 – 1963 рр. – діяльність митрополита на засланні;
- 3) 1963 – 1984 рр. – еміграція закордон.

У 1922 році, здобувши освіту закордоном, Йосиф Сліпий повертається на Західну Україну. Він став організатором Богословського наукового товариства (1922 р.), а з 1926 р. був його незмінним головою [5, с. 25]. Написав для нього статут і згуртував навколо себе науковців. Засновник та редактор квартальника «Богословіє» з 1923 р. Під його керівництвом вийшло 29 томів «Богословія» та 45 наукових праць окремих видань. Однак справжньою науковою лабораторією, повинен був стати університет. Отримавши блискучу освіту, Сліпий, як ніхто інший розумів необхідність відкриття вищого учбового закладу. Але польський уряд не поспішав вирішувати це питання. Лише після укладання конкордату між Польщею і Апостольським престолом у 1925 році для УГКЦ виникли сприятливі умови для організації Богословської Академії у місті Львові [7, с. 28]. В перші повоєнні роки ректором семінарії був Тит Галущинський. Незабаром після того, як

Андрей Шептицький назначив Йосифа викладати догматику у Львівській духовній семінарії, молодий професор стає ректором [2, с. 70]. Задля закладення міцного фундаменту під побудову богословського вузу європейського значення А. Шептицький підготував статuti богословської академії у Львові. Йосиф Сліпий в цей період перебуває закордоном, вивчає організацію навчально-виховного процесу на вищих богословських студіях в Італії, Німеччині, Франції, Великій Британії. Богословське наукове товариство не стояло осторонь освітніх перетворень, 11 листопада 1927 р., після проведення жвавої дискусії, товариство остаточно погодилося із відкриттям вузу. Урочисте відкриття Богословської Академії відбулося 6 жовтня 1929 р. Задум і фінансування належали митрополиту Андреві, а реалізація – отцю Йосифові. На момент заснування в Богословській академії існували філософський та теологічний факультети. Головна проблема навчального закладу полягала у відсутності педагогічних працівників. У цей час в академії працювали лише три професори, в частини викладачів не було вищої фахової освіти. Поступово вище зазначені проблеми вирішались [10]. Утримання семінарії на рік складало 360 тисяч золотих. Один день утримання коштував 1 тисячу (1 тисячу золотих – коштував 1 морг поля) [5, с. 26]. Отець із всією енергійністю взявся за налагодження навчального процесу. Щоб духовенство було високоосвічене, потрібно мати хороших викладачів, підручники. Тому ректор вимагав від кожного викладача написати свій підручник, по якому він провадив викладання. Приділялася велика увага духовному життю семінаристів, їх науковому та культурному розвитку. Було організовано «Читальню студентів богослов'ї імені Маркіяна Шашкевича», духовий оркестр, різні братства. Але всім цим великим колективом, в деякий час число кандидатів було близько 400, потрібно було керувати. Йосиф Сліпий, з його твердим і рішучим характером, який пам'ятають ті, хто безпосередньо мав змогу з ним спілкуватися, чи не найкраще підходив до цього [2, с. 72].

До викладання в Академії запрошувалося кращих знавців своєї дисципліни: Тит Мишковський – біблеїст, орієнталіст, який був професором ще у Австрії, доктор Тит Глушинський, отець Діонізій Дорожинський, доктор Ярослав Пастернак, Кость Чехович, Володимир Залозецький та інші [2].

Неофіційно Й. Сліпого називали татом. Студенти любили і поважали свого наставника. Коли потрібно було зібрати врожай на полях хутора Андріївка, він разом з усіма ставав до роботи і збирав збіжжя [1, с. 326].

Сліпий цікавився музейною справою, під час канікул сам їздив і збирав старі ікони, іконостаси, заохочуючи до цього студентів. Це робилося для того, щоб прищепити в душах молоді любов до своєї рідної історичної минувшини, виховати почуття прекрасного. Так з дня в день проходила праця в Академії. Долаючи нелегкі зовнішні перепони, Академія на чолі з ректором о. Сліпим працювала на майбутнє свого народу[11].

У 1920 – 1930-х рр. діяльність Й.Сліпого охоплювала наукову, культурно-просвітницьку сфери, виховання молоді в дусі християнської моралі і української національної ідеї. Вступну статтю до статуту Богословського наукового товариства (БНТ) у 1926 р. теолог Й. Сліпий закінчив такими словами: «Науковою культурною працею ми кладемо чи не найсильніші (під цю хвилю) підвалини нашому національному і державному життю». Знаменна думка, що засвідчує про патріотичні аспекти діяльності БНТ. З 1926 р. в обов'язки Й. Сліпого входило членство Кураторії Львівського національного музею [10].

За наукові заслуги і активність у розбудові культурно-національного і релігійного життя в 1930 р. його обрано дійсним членом Наукового товариства імені Шевченка. Відбув низку наукових подорожей по Західній Європі і до Святої Землі, брав активну участь в унійних конгресах у Велеграді, Празі й Пінську [3]. У 1936 р. у Львові було організовано унійний з'їзд, присвячений 300-літтю київського митрополита Вельямина Рутського. Цей з'їзд мав на меті поглибити екуменічні студії. Йосиф Сліпий виступив з доповіддю на тему: «Погляд на з'єдинені та нез'єдинені Церкви Сходу і догматичні різниці між ними». Ця доповідь базувалась на глибокій шані та любові до східної церковної традиції, яку митрополит пропагував і серед вихованців.

У 30-х роках ХХ ст. Йосиф Сліпий здійснив кілька паломницьких подорожей. Враження від них знайшли відтворення у подорожніх записках, надрукованих на сторінках журналу «Нива». Літературні твори «Паломництво до св. Землі», «Подорож до Англії», «Подорож по Сицилії» вийшли окремими книжковими виданнями [9, с. 82].

З точки зору молодого теолога Й. Сліпого, подорожування – це вияв духовної потреби людини, тобто пізнання культурних пам'яток старовини, збагачення світогляду. Пояснюючи мету паломництва, він доходить однозначного висновку: поклонитися святим місцям і помолитися на Божому гробі, побачити Християнський схід, відомий із ранішніх студій, відновити спомини – думки про святі місця, і головне – спонукати українство до того, «щоб не заросла втерга дорога українського паломника до Господнього гробу». Так, подорожуючи

Чорним морем, він нагадує читачеві про варязьких дружинників, про легендарні козацькі чайки [4].

Важливим напрямом наукової діяльності вченого була подвижницька праця: написання підручників з богословських наук, створення потужної видавничої бази та організація найбільшої у Львові бібліотеки. У 1935 р. у бібліотеці БНТ кількість книг становила 11109 томів, 143 рукописів і 172 стародруки.

Серед історичного ряду церковних ієрархів України він – один із найпоказовіших як щодо реального впливу на сучасний йому культурно-мистецький процес, так і стосовно розуміння, належної оцінки й усвідомлення ролі мистецтва у сфері духовних вартостей. 1932 р. був знаменний тим, що саме тоді ректор офіційно заявив про відкриття Музею Богословської Академії (МБА), хоча про його фактичне заснування було проголошено ним раніше, ще у 1931 р. Всього в 1932 – 1934 рр. музей Богословської академії нараховував 808 експонатів. Під керівництвом доктора Михайла Драгана в 1934 – 1935 рр. колекція музею поповнилась 159 предметами. В 1939 р. колекцію музею було розформовано: археологічні матеріали передали історичному музею, етнографічні матеріали – музею НТШ [10; 11].

Після приходу в Галичину радянських військ у вересні 1939 р. академію було закрито, а студентів репресовано. Внаслідок німецького бомбардування 15 вересня 1939 р. зруйновано академічну Церкву Святого Духа і бібліотеку. Під час німецької окупації в академії, хоч і з невеликим професорським складом, відновилося навчання, а в 1942 р. Апостольський престол навіть дозволив створити аспірантуру. З 500 студентів, які навчалися у 1941 – 1944 рр., лише 60 отримали диплом [11]. 1 листопада 1944 р. помер митрополит Андрей Шептицький, і з тієї хвилини Йосиф Сліпий перебирає на себе всю відповідальність за розвиток Української греко-католицької церкви. Перейнявши усі права митрополита Йосиф Сліпий продовжував справи Андрея Шептицького. Йосиф Сліпий пише: «Натхненний благодаттю служив я своїй рідній Церкві на тих постах, які поручив мені глава і батько нашої церкви, слуга божий митрополит Андрей» [6]. Після повторної радянської окупації навесні 1945 р. Богословська академія була остаточно закрита. Значна кількість випускників та професорів академії, у тому числі багатолітній ректор Йосиф Сліпий опинилися в сибірському ГУЛАГу.

Саме митрополит Сліпий започаткував розбудову духовної єдності українського народу, яка здійснюється на ґрунті синтезу й переосмислення наукового, релігійного й політичного досвіду Заходу і Сходу

Європи через такі інституції, як церква, школа, семінарія, а також через різноманітні види мистецтв. Саме ця його діяльність, на думку авторки, є визначальною для оцінки ролі й місця митрополита в історії України. Адже без духовного єднання не могло бути і політичної консолідації українських земель в одну державу. Йосифу Сліпому належать слова: «Бажаєте великого. Треба бажати цього, щоб робити самого себе».

Список використаних джерел:

1. Бистрицька Е. В. Східна політика Ватикану в контексті відносин Святого престолу з Росією та СРСР 1878 – 1964. Монографія [Текст] / Елла Бистрицька. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2009. – 416 с.

2. Бистрицька Е. Йосиф Сліпий – організатор богословської науки в Україні [Текст] / Е. Бистрицька // Пам'ять століть. – 2002. – № 6. – С. 69–74.

3. Власенко Д. Патріарх Йосиф Сліпий і українське образотворче мистецтво [Текст] / Д. Власенко // Образотворче мистецтво. – 1992. – № 2. – С. 6.

4. Гаюк В. Патріарх Йосиф – подвижник богословської науки в Україні [Текст] / В. Гаюк // Кардинал Йосиф Сліпий і сучасність: Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції на пошанування 110-ї річниці від дня народження Глави УГКЦ, кардинала Йосифа Сліпого (11–12 жовтня 2002 р.). – Івано-Франківськ : Плай, 2002. – С. 27–36.

5. Глібчук П. Патріарх Йосиф Сліпий. Через терни випробувань до зірок небесної слави [Текст] / П. Глібчук. – Тернопіль. – 2002. – 131 с.

6. Ленчик В. Визначні постаті Української церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий [Текст] / В. Ленчик. – Львів : Свічачо, 2001. – 605 с.

7. Семенюк В. Життєвий шлях Патріарха Йосифа [Текст] / В. Семенюк. – Тернопіль : Джура, 2010. – 38 с.

8. Пелікан Я. Ісповідник віри між Сходом і Заходом [Текст] / Я. Пелікан. – Київ : Варта, 1994. – 154 с.

9. Хома І. Патріарх Йосиф [Текст] / І. Хома. – Вид. 2-ге, перероблене і доповнене. – Львів : Видавництво «Дон Боско», 2009. – 172 с.

10. Ходак І. Внесок митрополита Йосифа Сліпого у розвиток богословської освіти у 20–30 рр. ХХ ст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://histans.com/JournALL/kraj/kraj_2010_3/8.pdf

11. Пахолук Р. І. Реформа богословської освіти в Галичині (1929 – 1944 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2409/1/Pakholok_R_I.pdf